

stopnjo otrok, kateri naj odgovarja tudi vsebina knjig, ki jo morajo poznati. Posebno paznjo pa naj obračajo gg. nadzorniki sodobni mladinski literaturi. Že se dobijo brezvestneži, ki bi radi vrinili v šolske knjižnice brezversko, nemoralno in celo komunistično berivo. Pred leti je izšla lepo pisana mladinska knjižica, da so jo ocenjevali zelo dobro celo katoliški ljudje, in vendar je skozi in skozi — komunistična. Kjer so v šolah nastanjene tudi javne knjižnice, je vaša pravica in dolžnost, da si jih ogledate iz zgoraj navedenih razlogov.

Še veliko je stvari v šolski sobi, katere šolski nadzornik prezreti ne sme. Da mi pa ne bo kdo očital malenkosti, zato naj omenim le nekatere zadeve.

Po nekaterih šolah sem našel klopi po 3 do 4 m oddaljene od šolske table in pomaknjene nazaj v razredno globino. Zakaj je to dobro, ne razumem. Je-li tako dobljen prostor za promenado učitelju ali učencem ali obojim? Razumem pa, zakaj učenci, zlasti iz zadnjih vrst, iztezajo vratove, izstopajo in se pomikajo po učni sobi, da bi razločili, kaj je napisano na šolski tabli. Glejte, tovariši, da bo prostor za promenado za klopmi in ne pred klopmi, če je razred velik in učencev malo. Važno pa je, da pregledate, so li učenci velikosti klopem razporejeni. Tam, kjer po dva razreda uporabljata eno in isto sobo, naj jo uporabljata, kjer je to mogoče vzporedna razreda, ker sta enake velikosti, nikoli pa ne 1. in 5. oddelek, kar se dogaja tu in tam. Pozorno glejte, da niso kaki kratkovidneži in naglušneži kje v zadnjih klopeh, kar se tudi dogaja. Pa tudi to ni prav, da vedno eni in isti učenci sedijo v zadnjih klopeh, kamor nekateri učitelji radi odrinejo lenobe, načajivce itd. Ti spadajo v prve klopi, v neposredno bližino učitelja, da jih ne bo puščal v nemar, kar se prav rado dogaja, četudi je to velika pedagoška napaka.

Pa še tole bi končno za danes omenil, da pričenjajo nekateri učitelji posnemati razvado, ki se je razpasla v levičarsko usmerjenih državah, da razporejajo dečke in deklice skupaj v iste klopi, čemur se upira že od III. oddelka navzgor sama natura dečkov in deklic. Tej novotariji pa se še bolj upirajo starši, čijih naziranje moramo seveda uvaževati. (Dalje.)

Narodna kultura

Prof. Ema Deisinger

Psiha slovenskega naroda

(Nadaljevanje.)

Sto- in stotisočkrat se je morala vsebina izkušnje zgostiti v svinčeno-težak in nevihtonosen oblak, preden se je iz njega utrnila iskra pregovora.

Kjer koli dvignemo v slovenskih pregovorih in rekih lupino besede, najdemo kleno zrno. Shakespearji in Danteji bi ne mogli bolj pesniško in nazorno izklesati svojih misli, kakor jih je slovensko ljudstvo s svojo naravno pametjo. V slovenskih pregovorih in rekih je ohranjen še ves

pristni vonj prvotninske pesniškosti in modrosti obenem. Ta modrost je v resnici življenjsko verna in izkustveno izpričana, kajti izkušnja je slovenske pregovore rodila, jih potrdila in ohranila.

Slovensko ljudstvo je bilo pogosto prevarano in goljufano prav od takih, ki so z njegovo pomočjo prišli na oblast. Zato slovensko ljudstvo grebe vase, je oprezno in previdno ter svoje mnenje o človeku pove v pregovoru takole: Ako hočeš koga spoznati, daj mu oblast!

V težkih stoletjih, ko je bilo treba za vzdrževanje življenja junaškega napora življenjske volje, se je kakor plaz utrgala iz src ljudstva modrost, zakaj vse je bilo potrebno: trpljenje in bolečina, solza in radost, upanje in verovanje, razočaranje in kesanje, da je narodova modrost dozorela do tistega viška, kakor jo spoznamo iz narodnih pregovorov in rekov. Modrost je postala prijateljica narodovemu življenju, ravnilo njegovemu ravnanju, zakaj narod je potreboval preizkušenih svétov. Ljudska modrost je bila torej kaljena v ognju izkušnje, zato ima vsak njen svét zlato veljavo.

Slovenski pregovori in reki so sestavni del naše kulturne zgodovine, oni so živa modrost ljudstva, ki vé za vsakogar pameten svét. Ljudska modrost je redkobesedna, služi občestvu in življenju posameznika, rešuje njegove življenjske spore in biča osebne napake. Najbolj zoprni je zdravemu ljudskemu občutju človek z mehko hrbtenico, ki mu ljudstvo pravi »šleva«. Glavni znak kmečkega etosa je ponos, in ljudska modrost ima tanek posluš zanj. Ljudski pregovor opominja: Ne bodi vsakega metla!

Najhuje slovensko ljudstvo prezira petolizce, t. j. ljudi z lakajsko, hlapčevsko dušo. Nič na svetu ni bolj zoprnega kakor človek, ki se napram višjim prilizuje in laska, napram nižjim pa je surov in brezsrčen. Ljudska modrost bojuje trd boj tudi s takimi slabiči, katere roti: Ne bodi muza napram nižjim, nikdar liza proti višjim!

Vse bolj učiteljica je ljudska modrost napram posamezniku, ki ga vzpodbuja k ponosu, časti in samopomoči: Pomačaj si sam in pomagal ti bo Bog! Onemu, ki je v stiski, ljudska modrost svetuje: Boga kliči, a sam ne počivaj! Malodušnemu vzklika: Ako si ne pomoreš živ, nočeš si niti mrtev. Tistega, ki se zanaša na druge, modri: Kdor se na tujo pomoč zanaša, v situ vodo prenaša.

Tudi narodna zavest se javlja v slovenskih pregovorih. Iz svoje eksistenčne zavesti kliče narod samodopadljivcem, naj se odrečejo svoje narodne brezbriznosti in osebne samozaverovanosti ter se spojé v skupno narodno občestvo, kajti narod brez narodnosti je telo brez kosti.

Gorenjski kmet, ki se je izoblikoval v delu in trpljenju, nima smisla za kako lenarjenje, on je glasnik živahne dejavnosti in močne življenjske volje. Zato hudo pestí onega, ki si ne zna sam pomagati ter ga kaj rad ošvrkne: Pa pojdi za pastirja! Pa to je le milo rečeno, na jeziku ima gorenjski kmet še mnogo drugih, bolj slikovitih rečenic, a vse pa povedo isto: Če si sam ne znaš pomagati, jaz ti ne morem.

Slovenski pregovori so zares svojevrstna modrostna poezija, ki sili duhá k razglabljanju, roke pa k dejavnosti. Ena najvažnejših komponent individualnega življenja slovenskega človeka je pridnost, h kateri ga je vzgajala in priganjala ljudska modrost, pa tudi življenje samo. Veliko je slovenskih pregovorov in rekov o pridnosti, kajti to čednost slovensko kmečko ljudstvo najbolj čišla. Vse pove o pridnosti tale ljudski izrek: Pridnost ima zlata tla. Pridnost pa je gorenjskemu kmetu naravnost pamet. »Pameten gleda na sonce, bedaki gledajo na uro«. In še pravi pregovor: Pridnemu možu lakota le v hišo gleda, a v njo si ne upa. — Prave pameti nima, kdor lenari, kajti: Kdor dolgo leži, tega se slama drži.

Čeprav je Slovenec včasih neroden in neurejen, vendar mu je življenje vse več kakor lenarjenje, pričkanje in prerekanje, v njem so vkoreninjene čednosti, kakor: pridnost, čistoča, snažnost, vestnost. In kar je poglavitno in značilno za naše kmečko ljudstvo: ne teši se z lepoto svojih krajev, ampak gleda na življenje ostro, ga pojmuje v vsej njegovi trdoti, pestrosti in železni zakonitosti. Slovenskemu človeku tudi dom mnogo pomeni, kamor se zateka pred mrzloti sveta. Ob misli na dom mu postane breme lažje, raste mu veselje do življenja, pridnost in delavnost pa sta mu bodočnosti ključ. Prava notranja kriza nastopi za slovenskega človeka tedaj, kadar nima toliko, da bi si mogel ustvariti kdaj svoj lastni domek, kajti svoj dom slovenski človek zelo ljubi. To vrednotenje doma je lepo povedal v svojem pregovoru: Dober je domek, če ga tudi ni več kot za en bobek. Slovenec je premalo skitalca, da bi ga ne vleklo k domu. Misel na dom pospešuje njegov življenjski zagon, ob misli na dom se čuti borbeneža, močnega gospodovalca. Ponosen je zatorej kmet na svojo domačijo, ki mu daje toploto domačnosti in ga veže z grudo, na kateri se je rodil in na kateri želi umreti. To svojo ljubezen izraža v pregovoru: Boljša je domača gruda ko na tujem zlata ruda. Kakor je meščan ponosen na svojo hišo, tako je kmet na svojo domačijo, tako bajtar na svojo kočico, a najbolj ponosni pa so vzhodni Gorenjci, in sicer Kamničani na svoje »purgerske«* hiše, bolj kakor so bili nekdanj plemiči na svoje gradove. Zato niso preveč prijazni s tujci, odgovore ti malce robato in zviška, pogosto se ti zde zadirčni in ošabni, njihov pogled te ošine le izza zastrtih zaves oken, a tega jim ne smemo zameriti, kajti ta njihova svojevrstnost je vsota akcije in reakcije: na eni strani malomeščanska enoličnost in boj, za vsako ceno obdržati svoj dom, čeprav je življenjski tempo še tako oster, na drugi strani pa jim dom pomeni ugled in meščanski prestiž. Sladko je torej čustvo, da komu ni treba s trebuhom za kruhom, da je lahko doma v varnem gnezdu, kajti pregovor pravi: Svet je vseh ljudi dom. Kamničani, ki uživajo pravice Mestne korporacije, so na svoje

* Kamniške »purgerske« hiše imajo posebne predpise, ki jih jim je dala še Marija Terezija. Iz Kamn. Bistrice dobivajo brezplačno »purgerji« drva, uživajo pa še druge ugodnosti. Mestna korporacija skrbi, da se te dajatve pravilno in v redu vrše, do katerih ugodnosti ima le ona hiša, ki je označena za »purgersko«, t. j. da je stala že za časa Marije Terezije.

»purgerske« hiše pač tako ponosni, da lahko vsakomur v brk zabrusijo: Svoja hišica, svoja voljica!

O vrednosti lastnega doma značilno pravi ljudska modrost: Svoj dom je boljši od zlatega korca. Pozornejši pogled v ta pregovor nam pojasni več o miselnosti našega ljudstva, kakor pa obširne knjige in razprave. V domu in zemlji si slovenski človek išče svoj svojski obraz. Ljudstvo, ki je prišlo vzrokom do dna, se opira na izkušnje svojih starejših generacij in govori tudi bodočim pokolenjem s toplo ljubeznijo o vrednosti lastnega doma. V ognju izkušnje je kaljen pregovor: Kdor služi — je do grla v luži. Ljudstvo je dobro pogodilo, kakšne razpoke ustvarja v človeku odnos: gospodar — hlapec. Mladina, ki ji je zlasti danes usojeno, da mora upogibati tilnik, služeč drugim za skorjico kruha, se okuži in izgublja značaj.

Življenjska obzorja ljudstva se širijo sama po sebi, ker jih oplojajo izkušnje. Vroče srce ima narod, veliko ljubezni premore, zato daje iz te svoje bogate zakladnice izkustev vsem, ki jim je do zrna resnice. Narod ne pozna nobenih kompromisov med dobrim in zlim, on natančno loči: To je dobro, to je zlo. Oboje v eno mu je nezdružljivo. Z napetimi čuti se je oklenil življenjske istinitosti in stvarnosti, da je očuval svoj jezik in ohranil čut za pravilno razdelitev stvari in udaril svoj sodni pečat na nasprotujoče si skrajnosti, kjer ni nikake srede: med pravico in krivico, med Bogom in hudičem, med dobrim in zlim. Tudi ogenj in slama ne spadata skupaj.

Na sleherni misli slovenskih pregovorov počiva modrost. Slovenskih pregovorov je — kot rečeno — cel zbornik, ki šteje 246 strani; urejeni so po abecedi. Zaradi velikega števila ni mogoče vseh analizirati in jim izluščiti kleno jedro, a reči pa moremo: Izkušnje, pridobljene v delavnici časa in življenja, so se v slovenskem ljudstvu spremenile v instinkt. Nič ne utrga ljudstvo poprej iz vrta svojega izkušnjskega sveta, česar ni dozorelo v sad. V kratkem, lakoničnem stavku je izpovedal narod vsako svojo izkušnjo. Njegova modrost je kmečko preprosta in vsakomur dostopna, ničesar ne poda z orokavičeno roko in v čipkastih rokavcih, ampak trdo, preprosto, krepko. Počasi in preudarno govori kmet iz šole življenja, kakor bi pestoval besede. Gorenjskega kmeta pa zlasti odlikuje še hudomušna šegavost, združena z ostrim čutom za stvarnost.

Poseben duh veje iz slovenskih pregovorov in rekov, tisti duh, ki sili človeka k odpornosti, značajnosti, poštenosti, ponosu in srčnosti, skratka duh etične in moralne kvalitete. Kamor slovenski pregovor zadene, ne zgreši za en las.

Pregovori in reki, ki se prilagajajo zemlji, ki daje tla narodu, so torej polni plemenitih vrlin slovenske duše: poštenosti, pravičnosti, marljivosti, časti, značajnosti, svobodoljubnosti itd. Izkušnje in žrtve so navdihovale ljudske preroke, kajti ljudstvo je potrebovalo v življenjskem boju obrambnih navodil, ne fraz in slepil. Zato je vsak pregovor taka obramba, torej

dragocen zaklad, ki se daruje mladim rodovom, da bi jim bile prihranjene življenjske žrtve ter da bi svobodneje in lažje živeli.

Slovensko ljudstvo je skromno, ne hlepi po bogastvu, le da domača streha na krpi zemlje more nuditi vsem članom toliko prostora in kruha, da lahko pošteno žive. Ne mika ga torej bogve kakšno bogastvo, a boji se pa siromaštva in tiste obubožanosti, ki kvari značaj, in ki ima še druge demoralizujoče nasledke. Ljudska modrost uči: Kjer je bogastvo, je en hudič, kjer je uboštvo, pa sedem. Slovenski narod, ki je zmožen velikih etičnih sil, trpi najbolj vsled obubožanosti nekaterih ljudskih plasti, ki svojo življenjsko zavest krepijo v vinu. Za slovenskega človeka ni bolj poraznega kot to, da išče tolažbe v vinu. Tudi za obubožane ljudske plasti vé ljudski filozof lek: Bog, ki siti in napaja, ne zapusti nikogar, kdor se sam ne zapusti. Le ne udati se v siromaštvo, kajti v tem tkivu se nahajajo strupene kali, v nesreči je treba nositi glavo pokonci, boriti se in zaupati v Boga, ne pa se zapustiti in se udajati pijači.

Takih vzpodbudnih pregovorov z isto mislijo in naukom kroži med našim ljudstvom mnogo, le da niso še vsi zapisani. Takih pregovorov z veliko etično vsebino je duša prav tako potrebna kot lačno telo kruha. Kakor povsod pričujoč vid, ki je zmožen zaznavati najrahljšo in najneznatnejšo senco, je duh naroda, ki bodri, opominja, svari, uči, svetuje in vodi. To je skriti duh slovenstva v narodnih pregovorih in rekih, porojen iz etičnih osnov značaja slovenskega naroda. Ti narodni pregovori so dajali posamezni človekovi osebi smisel ter ustvarjali duhovne temelje narodove svobode.

Kakor je slovenska narodna pesem ritem in šum slovenske zemlje in slovenskega človeka, tako so ti narodni pregovori in reki veliki modrostni teks slovenstva. V njih čutimo dih vekov, ki so veli nad to lepo, gorato in hribovito slovensko zemljo, z dolinami opasano in s soncem ožarjeno. Narod, ki mu zemlja, v katero se je zakoreninil, nalaga trdo in uspešno delo, je zapisal vanjo svojo duhovno podobo. V svojih pregovorih, rekih in prilikah govori narod vsem in vsakemu posebej, sleherni razume misel, ki se v njih skriva in mu kaže pota, po katerih naj sleherni hodi. Ljudstvu niso važne abstraktne misli, temveč gesla trajne vrednosti.

(Dalje.)

Prof. Ema Deisinger

Velik narodni in gospodarski pomen lipe

Zasajajmo tudi naše ulične drevorede z lipami!

Jeseni (l. 1939) so v kakih 20ih ulicah v nekem mestu podrli stara drevoredna drevesa in nasadili nova okrasna drevesa, ki bodo letošnjo pomlad šele privkrat ozelenela. So to razna tuja okrasna drevesa, kakor kanadski topol, piramidalni topol, okrogli akac itd.

V dobi, ko bi nujno morali biti vsi drugi javni činitelji, **ne le šola**, tako zlasti tudi oni, ki skrbe za vnanje lepotno lice naših ulic, **oznanjevalci sloven-**